

Партал у Сярэднявечча, або Да Скарыны ў памагатыя

Напярэдадні свята беларускага пісьменства, якое адбудзецца 4–5 верасня ў Капылі, «Беларуская думка» наведала Друкарскі двор XVI стагоддзя ў Нацыянальным гістарычным музеі.

Сучаснага чалавека ўвогуле цяжка чым-небудзь здзівіць, інтэрактывамі рознага кшталту ў тым ліку. Але гэтым разам, здаецца, атрымалася: наведвальнікі музея з задавальненнем спрабуюць сябе ў ролі першадрукара – робяць «чарпаную» паперу, а потым друкуюць на адноўленым станку XVI стагоддзя першую старонку скарынаўскай Бібліі. Атмасфера стылізаванай пад майстэрню залы з разнастайнымі друкарскімі прыстасаваннямі, старажытнымі кнігамі ды іншымі экспанатамі недзе за паўгадзіны (прыкладна столькі часу займае працэс стварэння аркуша) дапамагае ўявіць сябе сярэднявечным майстрам, які далучыўся да вялікай таямніцы – нараджэння Кнігі.

Сувенір ад першадрукара

У музеі на Карла Маркса, 12 усё лета ідзе планавы рамонт – у некаторых памяшканнях касметычны, а дзесьці і

больш маштабны – абнаўленне чакае кожную выставачную залу. Рыхтуюць у музеі і новыя праекты. Адзін з іх прэзентуюць на свяце беларускага пісьменства, ён прымеркаваны да Года народнага адзінства і падзей 17 верасня 1939 года.

Высветлілася, што ў музеі ёсць і друкарскі двор у мініяцюры. Гэта забавляльна-пазнавальная экспазіцыя для дзяцей. Тут «працуюць» Беласнежка і сем гномаў, але цяпер яны ў «адпачынку» і чакаюць, пакуль для іх падрыхтуюць сталую пляцоўку, бо пакуль месцяцца найпрост у кабінце дырэктара А.В. Храмога.

Аляксандр Васільевіч ахвотна дэманструе, як гэты чуд адбываецца: націскае кнопку – і механічныя фігуркі казачных герояў пачынаюць адначасова выконваць кожны сваю аперацыю. Беласнежка дапамагае гномам – развешвае вільготныя лісты паперы, каб сохлі.

Друкарскі двор XVI стагоддзя –
пастаянная экспазіцыя
Нацыянальнага гістарычнага музея

Хутка наведвальнікаў Нацыянальнага гістарычнага музея чакаюць новыя выставы і інтэрактывы, напрыклад курсы па каліграфіі, паведамліў дырэктар установы Аляксандр Храмы

Казачная міні-друкарня – забаўляльна-пазнавальная экспазіцыя для дзяцей, але назіраць за «працай» Беласнежкі і гномаў цікава і дарослым

– Вось так наглядна паказваем юным наведвальнікам музея, як нашы продкі ў XVI стагоддзі друкавалі кнігі, – гаворыць дырэктар. – Пакуль гэта візуальны праект, пазней усталюем яшчэ шрыфт Браіля, каб дзеці з парушаным зрокам маглі атрымаць інфармацыю ў даступнай форме і ўявіць, як гэта адбывалася.

«Калі з Егіпта вязём папірусы, то чаму з Беларусі не ўзяць старонку Бібліі Скарыны, зробленую ўласнымі рукамі!?»

І міні-друкарня для дзяцей, і экспазіцыя «Друкарскі двор XVI стагоддзя» – творчая задумка вядомага не толькі ў Беларусі калекцыянера, філакартыста, гісторыка і пісьменніка, лаўрэата прэміі «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава. Увогуле гэта толькі частка яго маштабнага гісторыка-адукацыйнага праекта «У пошуках страчанага». Ідэя прайсці па слядах Скарыны ўзнікла даўно. Меў на мэце не проста пацікавіцца, а знайсці, адчуць, зразумець і па магчымасці захаваць тое, што яшчэ не страчана. Уладзімір Ліхадзедаў наведваў мясціны, дзе Францыск Скарына вучыўся, друкаваў свае кнігі – Базель, Майнц, Лейпцыг. Ён таксама, як і першадрукар, вывучаў сакрэты вырабу паперы, асвойваў друкарскія прылады. Ніводны драўляны станок XVI стагоддзя не захаваўся, таму ўзнаўляць давялося паводле малюнкаў, гравюр і чарцяжоў, што знаходзіліся ў кнігах і архіўных дакументах. Ажыццявіць ідэю дапамог аднадумца і сябра – беларускі майстар Генадзь Катлінскі. Першы такі адноўлены друкарскі станок

знаходзіцца на Беласточчыне. Яшчэ адзін – у Вілейцы, у творчай майстэрні Уладзіміра Ліхадзедава. У ёй, дарэчы, нямала і старадаўніх рарытэтных прыстасаванняў: друкарскі прэс XIX стагоддзя, лінатып, наборныя касы, машына для вытворчасці паперы...

Цяпер і ў Нацыянальным гістарычным музеі Друкарскі двор знайшоў пастаянную прапіску.

– Спачатку хваляваўся, ці будзе запатрабаваны, але ўжо бачу, што цікава і дзецям, і дарослым, – кажа Аляксандр Храмы. – Замежным турыстам вельмі падабаецца, асабліва гасцям з Расіі. Прыязджалі з Санкт-Пецярбурга, іх цяжка чым-небудзь здзівіць у плане музейных рарытэтаў і інтэрактываў, і тыя казалі: «Калі з Егіпта вязём папірусы, то чаму з Беларусі не ўзяць старонку Бібліі Скарыны, зробленую ўласнымі рукамі!?»

Так, сапраўды цудоўны сувенір і разам з тым неверагодная магчымасць дакрануцца да вытокаў беларускага друкаванага слова.

Чэраем... паперу

Драўніну ў вытворчасці паперы пачалі выкарыстоўваць толькі ў XIX стагоддзі. На досвітку эры беларускага кнігадрукавання яе рабілі з ільняных ці канапляных валокнаў.

– Можна выкарыстоўваць і бавоўну. Праўда, трэба было мець грошы, каб адправіць па яе абоз у Самарканд ці Бухару. Але гэта і затратна, і небяспечна: абоз маглі абраваць, людзей захапіць у палон. Таму продкі

выкарыстоўвалі свае расліны. Мы таксама робім паперу з лёну, – расказвае навуковы супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага музея Віктар Мінько, які праводзіць майстар-класы. Ён дэманструе ёмістасць з выбеленымі валокнамі. Найперш іх належыць размачыць у вадзе.

– Потым, як набрыняюць, трэба трошкі ўскаламуціць, але не моцна, так, каб атрымалася фракцыя без камячкоў, – Віктар звяртае нашу ўвагу на падобную на кісель белую масу. – Цяпер бярем металічную рамку і зачэргаем ёю валокны, менавіта адсюль паходзіць назва паперы – «чарпаная». Чакаем, пакуль праз металічнае сіта вада сыдзе. Далей здымаем рамку, акуратна пераварочваем яе, каб валокны апынуліся на лямцы.

Віктар накрывае атрыманую масу яшчэ адным лістом лямца, каб прамакнуць, і адпраўляе гэты «бутэрброд» пад прэс. Тут патрэбны мужчынскія рукі, бо давядзецца моцнамоцна закручваць яго, каб цалкам выціснуць рэшткі вады, што сцякаюць у спецыяльны чан. І прэс, і металічная ёмістасць тут – натуральныя старадаўнія прылады.

«Бярэм металічную рамку і зачэргаем ёю валокны, менавіта адсюль паходзіць назва паперы – «чарпаная».

Нарэшце, самы адказны момант, можна сказаць, ювелірная работа: зняўшы верхні слой лямца, памалу аддзяліць крохкую і сырую паперу ад ніжняга слоя лямца.

– Глядзіце – 8 пальцаў абедзвюх рук знізу, і толькі два вялікія пальцы зверху: тады не парвецца, – пераконвае нас Віктар. – Хіба што крыху з бакоў – гэта нястрашна, невялікія

хібы дапускаюцца. Так нават аркуш больш падобны на старажытны. І відаць, што зроблены сваімі рукамі.

Віктар трымае ў руках вільготны ліст, амаль роўны, з «дапушчальнымі хібамі». Паперу цяпер можна адпраўляць сушыцца на спецыяльнае драўлянае прыстасаванне, да іншых аркушаў, ужо гатовых да друку. Сухія, яны вельмі нагадваюць кардон.

«Думаю, цэлая брыгада была. Нехта паперу рабіў, хтосьці друкаваў і абрэзваў лісты, падганяючы пад неабходны фармат. Іншы сшываў гатовыя аркушы».

– Калі б дадаць бавоўны, то былі б мякчэйшыя, а з ільну атрымліваюцца цвярдаватыя, – разважае Віктар Мінько. – Змяшаўшы з канаплянымі валокнамі, нешта іншае ўбачым. Словам, можна эксперыментавать, як гэта рабілі нашы продкі...

Паназіраўшы за працэсам, прыступаю да самастойнай працы. Вельмі стараюся, бо хачу, каб мой скарынаўскі ліст атрымаўся як мага больш акуратным і роўным. Відаць, для першага разу выйшла няблага, бо «друкар-майстар» са стажам Віктар ухваліў мае намаганні. Жартуем, што магу ўжо ісці да яго ў памагатыя. І разважаем пра тое, што Скарына наўрад ці сам стаяў за друкарскім станком, нягледзячы на тое што гэта канструкцыя была перадавай для свайго часу. Працавалі ў друкарні людзі простыя, рамеснікі.

– Думаю, цэлая брыгада была, – гаворыць Віктар. – Нехта паперу рабіў, хтосьці друкаваў і абрэзваў лісты,

Чакаем, пакуль вада трохі сцячэ з рамкі...

Разам з Віктарам Мінько перакрываем рамку, прыціскаем яе да лямца

Драўляныя шрыфты выкарыстоўвалі на пачатку кнігадрукавання, пакуль не з'явіліся металічныя

падганяючы пад неабходны фармат. Іншы сшываў гатоўныя аркушы.

Самы адказны момант, можна сказаць, ювелірная работа: зняўшы верхні слой лямца, памалу аддзяліць крохкую і сырую паперу ад ніжняга слоя лямца.

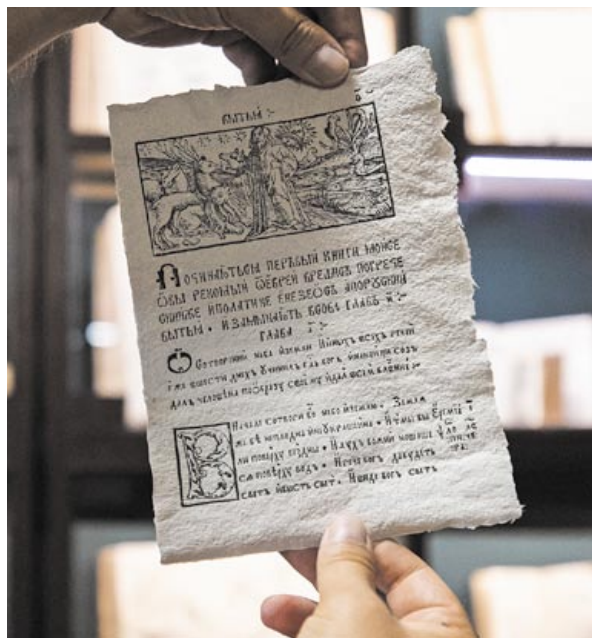
Яшчэ адна надзвычай важная і адказная справа – выраб фарбы. Для гэтага выкарыстоўвалі натуральныя складнікі: расціралі сажу ад ліпы, клёна ці елкі, дадавалі сок ягад і траў, камедзь, алей, разнастайныя прыродныя мінералы.

Сакрэт таўкачыка

Пакуль мой амаль ідэальны ліст сохне, наша захапляльнае рэальна-віртуальнае падарожжа ў друкарню XVI стагоддзя працягваецца. Разглядаем экспанаты. Усе яны рарытэтнымя, шмат чаго Уладзімір Ліхадзедаў набыў на еўрапейскіх аўкцыёнах. Вось станок для друкавання візітовак, а вось так званая бастонка – невялікі цыгельны друкарскі прэс з талерачным раскатным прыстасаваннем для фарбы. Ці пераплетная машынка XIX стагоддзя. Ёсць тут драўляныя шрыфты, іх выкарыстоўвалі на самым пачатку, пакуль не з'явіліся металічныя – кожную літару выразалі асобна. Пазней пачалі адліваць з волава і свінца. Аздабляюць Друкарскі двор старажытныя кнігі, гэта музейныя экспанаты. Прыцягвае ўвагу невялікая металічная друкарская машынка, як высвятляецца, пачатку XX стагоддзя. Уладзімір Ліхадзедаў прапануе нам разгадаць

Адзін з важных элементаў узноўленага друкарскага станка – рарытэты прэс XIX стагоддзя. Яго набыў Уладзімір Ліхадзедаў на аўкцыёне

Вось яна – першая старонка скарынаўскай Бібліі...

яе прызначэнне. Вось дык рэбус! Уявіць сабе, што гэта дзіцячая цацка, даволі складана. Задаволены нашым непадробным здзіўленнем, Ліхадзедаў дэманструе яшчэ адзін, дакладней, два аднолькавыя экспанаты. Такімі «таўкачыкамі» наносілі фарбу на матрыцу – драўляная ручка мае скуруаную аснову.

– Выкарыстоўвалі толькі сабачую скуру: яна, як вядома, не мае пораў, якія ўбіралі б фарбу, таму ідэальна

падыходзіла для друкарскай справы, – тлумачыць Уладзімір Аляксеевіч. Вось так ні ў чым не вінаватыя жывёліны станавіліся ахвярамі прагрэсу. Затое іх сучасным суродзічам нічога не пагражае, фарбу ў Друкарскім двары наносаць валікам...

Самы значны і маштабны экспанат – друкарскі станок – займае большую частку плошчы экспазіцыі. Ён адразу звяртае на сябе ўвагу, выклікае жаданне паспрабаваць сябе ў ролі сярэднявечнага друкара. Гэта, здаецца, прасцей, чым вырабляць паперу. Уладзімір Ліхадзедаў бярэ добра падсохлы ліст, закладвае ў станок і прыціскае да металічнай матрыцы, на якую папярэдне нанёс фарбу. Матрыца – гэта адлітая копія першай старонкі адной з кніг Бібліі «Быццё», што выдаў першадрукар у 1519 годзе ў Празе. Спрабую справіцца з прэсам – справа нялёгкая.

– У гэтай скарынаўскай кнізе больш як 190 старонак, і наклад, як сцвярджаюць гісторыкі, быў не менш як тысяча экзэмпляраў. Вось і лічыце, колькі разоў трэба было закруціць прэс, – гаворыць Уладзімір Ліхадзедаў. – Праца цяжкая, але тым не менш такі станок быў вялікім дасягненнем таго часу.

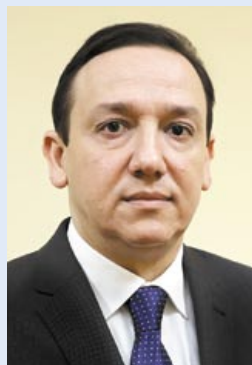
Адзін з важных элементаў узноўленага друкарскага механізма – рыратэтны прэс XIX стагоддзя. Ён з металічнай шрубай, і аналага яму, сцвярджае Ліхадзедаў, няма нават у музеі Гутэнберга. Каштоўная перавага прэса ў тым, што апускаецца ён за паўабарота, а гэта значна спрощвае працэс друку. Беларускія спецыялісты шмат разоў спрабавалі зрабіць такі – не атрымалася. Стары сакрэт друкарскай справы пакуль застаецца неразгаданым...

«У скарынаўскай кнізе больш як 190 старонак, і наклад, як сцвярджаюць гісторыкі, быў не менш як тысяча экзэмпляраў. Вось і лічыце, колькі разоў трэба было закруціць прэс».

Сёння без Друкарскага двара Уладзіміра Ліхадзедава цяжка ўявіць Дні беларускага пісьменства. Экспазіцыя заўсёды прыцягвае ўвагу. Бо, бадай, кожнаму цікава не на словах, а непасрэдна, праз уласныя ўражанні і эмоцыі, дакрануцца да гісторыі. Але сёлета Уладзімір Аляксеевіч падрыхтаваў да свята новы праект. Спадзяёмся, ён таксама ўразіць аматараў гісторыі беларускага кнігадрукавання і прэсы.

**Ганна МАСЛЯКОВА
Фота Паўла АРЛОЎСКАГА**

КАМПЕТЭНТА

Уладзімір Пярцоў: «Ствараць пазітыўнае, дасягаць згоды...»

Пра адметнасці сёлетняга свята беларускага пісьменства нашаму часопісу раскажаў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

– Дзень беларускага пісьменства стаў сапраўдным брэндам, візітоўкай краіны. Да яго творча рыхтуюцца пісьменнікі і кнігавыдаўцы, аматары чытання і краіназнаўцы, тыя, хто цікавіцца беларускай літаратурай і гісторыяй Бацькаўшчыны, хто творча і ярка імкнецца паказаць традыцыі беларускага народа, дасягненні сучаснай суверэннай Беларусі. Свята беларускага пісьменства аб'ядноўвае людзей адной мэтай – захаваць найлепшае з духоўных здабыткаў нашага народа, найперш роднай мовы і айчынай літаратуры, багатай культурнай спадчыны Беларусі. Яно яскрава сведчыць пра тое, што нашы духоўныя традыцыі маюць шматвяковую гісторыю, а найлепшыя ўзоры айчынай літаратуры, культуры маюць сусветнае гучанне. Таму так важна сёння адчуваць не толькі значнасць багатага духоўнага скарбу, але і асабістую адказнасць за яго зберажэнне і развіццё перад мінулым, сучаснасцю і будучыняй.

Штогод сталіцай Дня беларускага пісьменства вызначаецца горад, які пакінуў адметны след у гісторыі беларускай зямлі як цэнтр кнігадрукавання і літаратуры.

Дваццаць восьмае свята сёлета ладзіцца ў Капылі – на радзіме больш як пяцідзсяці літаратараў, літаратуразнаўцаў, вучоных. Увесь год Капыльшчына рыхтавалася да свята: у горадзе і раёне праведзены маштабныя работы па рэканструкцыі і абнаўленні сацыяльных

і культурных аб'ектаў, рамонт дарог. Шмат зроблена для таго, каб раён атрымаў новы імпульс у сваім развіцці. Але перш за ўсё Дзень беларускага пісьменства – гэта свята мастацкага слова, культурных і духоўных традыцый беларусаў.

У нас зарэгістравана больш як 1600 перыядычных выданняў. Толькі ў першым паўгоддзі гэтага года выдадзена 4647 найменняў кнігі і брашур агульным тыражом больш як 10 мільёнаў экзэмпляраў. Па даручэнню Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі ажыццяўляецца выпуск літаратурна-мастацкіх твораў сучасных беларускіх аўтараў для камплектавання бібліятэк устаноў культуры. Працягваецца выпуск кнігі серыі «Школьная бібліятэка» для бібліятэк устаноў адукацыі. Пад асаблівай увагай выпуск падручнікаў для агульнаадукацыйных школ. Штогод камплектуюцца бібліятэчкі кнігі беларускіх аўтараў для накіравання іх грамадскім аб'яднанням беларусаў замежжа.

Дзяржаўная палітыка скіравана на ўсебаковае развіццё беларускай культуры і друку, паслядоўную падтрымку самабытных нацыянальных культур усіх народаў, якія жывуць у нашай краіне, мірнай працай сумесна будуць моцную і квітнеючую Беларусь. І пераканацца ў гэтым можна падчас свята беларускага пісьменства.

У канцэпцыю сёлетняга Дня беларускага пісьменства закладзена асноўная тэма – «Год народнага адзінства», у апаведнасці з якой і сфарміравана яго праграма. Тэма адзінства будзе гучаць праз знакавыя для нашай краіны падзеі і даты: 80-годдзе пачатку Вялікай Айчыннай вайны, гісторыка-культурная і духоўная спадчына Капыльшчыны, юбілей класікаў беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, Івана Шамякіна, Івана Мележа, Кандрата Крапівы.

Міністэрства інфармацыі разам з Міністэрствам адукацыі арганізавалі і на працягу амаль года праводзілі рэспубліканскі конкурс юных чытальнікаў «Жывая класіка» з удзелам больш за 16 тысяч таленавітых хлопчыкаў і дзяўчынак, якія чыталі любімыя творы класікаў беларускай літаратуры і сучасных аўтараў. Відэаверсія фіналу конкурса будзе паказана ў дзень свята на «Сталічным тэлебачанні».

Традыцыйна Дзень беларускага пісьменства пачынае навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да святынь», якая пры падтрымцы Беларускай праваслаўнай царквы напярэдадні Дня народнага адзінства пройдзе па мястэчках Брэсцкай, Гомельскай і Мінскай абласцей і значна паспрыяе ўмацаванню згоды і ўзаемаразумення ў грамадстве.

Мяркую, шырокі рэзананс атрымае навукова-практычная канферэнцыя, якую рыхтуюць разам Міністэрства інфармацыі і Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. На «Капыльскіх чытаннях» прагучыць больш як 20 дакладаў,

прысвечаных Году народнага адзінства і гісторыка-культурнай спадчыне Капыльшчыны.

Цэнтральнымі мерапрыемствамі будуць, безумоўна, урачыстае адкрыццё і закрыццё свята, цырымонія ўзнагароджання пісьменнікаў – пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі, а таксама Фестываль кнігі і прэсы, на якім госці свята змогуць пазнаёміцца з тэматычнымі інтэрактыўнымі кніжнымі павільёнамі: «Памяць», «Традыцыі і сучаснасць», «Разам з кнігай мы расцём», «Слова пісьменніка». У павільёне «Адзінства» лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» Уладзімір Ліхадзедаў прадставіць аўтарскі праект «17 верасня – Дзень народнага адзінства». Атмасферу, дух свайго часу перададуць арыгінальныя выданні беларускай прэсы, якія друкаваліся ў 1921–1939 гадах, гістарычныя дакументы і фатаграфіі, што адлюстроўваюць падзеі таго перыяду. Змястоўна дапоўніць экспазіцыю прэзентацыя кнігі «17 верасня – Дзень народнага адзінства».

Для моладзі будзе арганізаваны інтэрактыўны Qr-квэст «Капыльскі рог», удзельнікі якога змогуць паказаць свае інтэлектуальныя здольнасці ў веданні гісторыка-культурнай і літаратурнай спадчыны Беларусі і Капыльшчыны.

Па ініцыятыве Міністэрства інфармацыі ААТ «Белкніга» распрацаваны першыя мабільныя дадатак аўдыякнігі беларускіх літаратараў «Чытанка», прэзентацыя якога адбудзецца падчас свята ў Капылі. Ён дазволіць аматарам чытання слухаць якасныя літаратурныя творы з дапамогай мабільнага тэлефона, знаходзячыся ў аўтамабілі, у падарожжы, у тых умовах, калі няма магчымасці чытаць друкаваную кнігу. Дадатак будзе пастаянна папаўняцца новымі аўтарамі і літаратурнымі творами.

Для беларусаў слова, веды, пісьменства, духоўныя каштоўнасці, выпрацаваныя многімі пакаленнямі продкаў, заўсёды былі невычэрпнай крыніцай жыццёвага аптымізму, моцы духу.

Праўдзівае, сумленнае і адказнае слова пісьменніка, журналіста – гэта шлях да збліжэння і ўзаемаразумення. Сёння вельмі важна, каб кожны з твораў, які выкарыстоўвае слова, скіраванае для чытачоў, на грамадства, добра разумелі і ўсведамлялі сваё прызначэнне – тварыць, каб ствараць пазітыўнае, дасягаць згоды, усталяваць сяброўства, несці мір, усталяваць становачыя ўзаемасувязі паміж людзьмі, незалежна ад нацыянальных, рэлігійных і палітычных прыхільнасцей. Менавіта такое слова – залог кансалідацыі грамадства і адзінства народа, неабходныя для далейшага паспяховага развіцця нашай незалежнай дзяржавы.